

TÜRKİYE'DE ÖNCÜ BİR TOPLUM HEKİMİ DR. MEHMET CEMALETTİN OR

Mehmet Cemil Uğurlu*

Etimesgut Sıhhat Merkezini gezdim, kıymetli direktörü C. Or'un verdiği malûmat ve izahattan çok memnun oldum.

Modern çalışmalarının iyi neticeler vereceğini kanaatla gördüm. 29/XI/1937

K. Atatürk

Tarihçe

Etimesgut, Ankara'ya bağlı bir ilçe olup, başkentin yaklaşık 16 km. batısındadır. Nüfusu 70.800'dür. (1990 yılında). Eski adı Ahimesut'tur (1). Eskiden bir çiftlik olan Etimesgut, 1925 yılında, çiftlik sahibi tarafından Atatürk'e armağan edilmiştir (4). Atatürk, buraya Bulgaristan'dan gelen elli hanelik bir göçmen topluluğunun yerleştirilmesini ve buranın bucak merkezi olmasını istemiş Etimesgut'a bir dispanser, bir yatılı ilkokul ve bir asri hamam yaptırtmıştır (4). Atatürk, çiftlik binasını Hükümet Konağı olarak bağışladığı gibi, yerleştirilecek göçmenlere yetecek kadar tarla ve binlerce akasyayı içeren bir koruluğu da bağışlamıştır (6).

Bulgaristan'dan gelen soydaşlarımız 1928 yılında Etimesgut'a yerleştirilmişlerdir (6). Etimesgut, Ankara Merkez ilçesine bağlı, onbeş köy ve üç çiftlikle birlikte ondokuz parçada yerleşmiş bir bucak durumuna getirilmiştir (6).

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti, bu modern bucak merkezinde, o zamanki adı ile «Eti Mes'ut İctimai Hıfzısıhha Numune Dispanseri» binasının yapımına 1929 yılında başlamış ve Dispanser 1930 yılında hizmete açılmıştır (4,6).

(*) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı

Adı geçen dispanser, Sihat ve İctimai Muavenet Vekâletince hazırlanmış özel bir yönetmelik (Etimesgut İctimai Hıfzısıhha Numune Dispanseri Talimatnamesi) ile etkinliğini 1.6.1937 tarihine kadar sürdürmüş ve bu tarihte Sıhhat Merkezi şekline sokularak yeni bir kuruluş gerçekleştirilmiştir (6). Dispanserin ilk başhekimi Dr. Cudi Erenürk'tür (4).

1934 yılında Dispanserin başhekimliğine Dr. Mehmet Cemalettin Or (1898 - 1954) atanmıştır (8). Dr. Cemalettin Or, 1935 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti tarafından gönderildi ve Baltimore kentindeki Johns Hopkins Üniversitesinde bir yıl süreyle köy sağlığı hijieni öğrenimi görüp, hijien uzmanı olarak Türkiye'ye döndü (8). Yurda dönünce Etimesgut'ta örnek bir sağlık merkezi kuran Dr. Cemalettin Or, başhekim olarak etkinliğini, 1952 yılında kendi isteğiyle bu görevinden istifa edinceye değin kesintisiz sürdürdü (8).

Bucak merkezi Etimesgut, 1936 yılından itibaren yalnız sağlık alanında değil, aynı zamanda öteki birçok alanda da gelişim sürecine girdi. Kızılay Derneğinin, Eskişehir'deki Merkez Genel Deposu, Etimesgut'ta 1936 yılında yapımı biten yeni binalarına nakledildi (6).

1938 Yılında Ankara Radyosu verici istasyonu hizmete girdi (6).

Türk Hava Kurumu'nun motorlu uçuş okulu, Uçak Fabrikası, Askeri Hava Depoları, Hava Malzeme Tahlil Laboratuvarı, Tatbikat Bölümü hangar ve binaları Etimesgut'ta hizmete girdi. Böylece kazandığı önem nedeniyle Etimesgut 1943 yılında Ankara Belediyesi'nin sınırları içine alındı (6).

İdealist Bir Halk Sağlıkçısı

Dr. Cemalettin Or, kuruluşuna ve gelişmesine yaklaşık on yedi yıl özveri ile emek verdiği Etimesgut Sıhhat Merkezi'nin Başhekimi olarak mesleki yaşamı göz önüne alındıkta, kelimenin tam anlamıyla «İdealist Bir Halk Sağlıkçısı» dır. Onun yaşamına ilişkin aşağıdaki bilginin hemen tümünü, halen Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dermatoloji Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışan oğlu Prof. Dr. Nur Or (d. 1929)'dan sağlamış bulunuyoruz.

Mehmet Cemalettin Or, 1898 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Ahmet Arifi Bey, zamanının tanınmış bir bestecisi idi ve birçok illerde mutasarrıflıklarda bulundu. Bir ara Sultan Abdülaziz'in (1830 - 1876) iktidarda bulunduğu dönemde Matbuat Umum Müdürlüğü yaptı. Ba-

basının memuriyeti nedeniyle çeşitli sancaklarda bulunan Cemalettin, küçük yaşta babasının ölümüyle yetim kaldı. İstanbul'da Frères Okulu'nda ve Galatasaray Lisesi'nde öğrenimini yaptı. Birinci Dünya Savaşı sırasında (1914 - 1918) askerliğini eczacı kalfası olarak yaptı. Sonra İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni 1925 yılında bitirdi. Sırasıyla Vişe (Kırklareli), Kalecik ve Beypazarı (Ankara) Hükümet Tabibliği görevlerinde bulundu. 1934 Yılında Etimesgut İçtimai Hıfzıssıhha Numune Dispanseri'ne başhekim olarak atandı. 1935 yılında Devletimiz tarafından Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilen Or. Cemalettin Or, Johns Hopkins Üniversitesi'nde Hijyen Uzmanı ünvanını kazanmış olarak Türkiye'ye döndü ve Etimesgut Sıhhat Merkezi'nde başhekimliğe atandı. Bu olay, Dr. Or'un, ilkin yurdumuzda, sonra dünyada büyük yankılar yapan üstün başarılarının başlangıcı oldu.

Dr. Cemalettin Or'un başarısında temel etken, modern tıbbın özellikle koruyucu hekimlikteki gücünü çok iyi kavraması ve halk sağlığı için en yararlı biçimde uygulamasıdır. Yetişmiş sağlıkçı gücü, zaman, mali olanak bakımlarından koruyucu hekimliğin içerdiği avantajları, Dr. Cemalettin Or, her iyi yetişmiş toplum hekimi gibi değerlendirmesini bilmıştır.

Dr. Cemalettin Or, 1944 yılından itibaren Birleşmiş Milletler (United Nations : UN) Uyuşturucu Maddeler Komisyonunda Türkiye Delegesi olarak da görev yaptı. Bu iki görevini 1952 yılında Etimesgut Sıhhat Merkezi Başhekimliğinden istifa edinceye dek sürdürdü. Birleşmiş Milletler örgütündeki adı geçen Türkiye delegeliği, 1954 yılında bir kalp krizi sonucu ölünceye değin kesintisiz on yıl kadar sürdü. Öldüğünde 56 yaşındaydı.

Dr. Cemalettin Or, evli ve iki çocuk babası idi. Oğlu Prof. Dr. Nur Or (d. 1929) Dermatologdur; kızı Jale (Or) Kasımoğlu (d. 1931) ev hanımıdır.

Fransızca ve İngilizce dillerini çok iyi bilen Dr. Cemalettin Or, Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization : WHO)'nün çalışmalarını güncel önemli yurt ve dünya olaylarını dikkatle izlerdi. İlgisinin odak noktasını Etimesgut sağlık merkezinin çalışmaları ve dünyada uyuşturucu maddelerle savaş konuları oluşturmaktaydı. Kendisini ülkesine, çalıştığı sağlık merkezine öylesine adamıştır ki dış ülkelerden, WHO'dan gelen çekici teklifleri bile kabul etmemiştir.

İlke adamı olan Dr. Cemalettin Or, akılcı, gerçekçi niteliklerinin yanı sıra başında örgütleyici bir önder kişiliğe de sahipti. Çalıştığı ortam-

da istediği düzenin sürdürülmesinde, taviz vermeyen örnek bir yöneticiyi simgelemiştir. Cumhuriyetimizi bilinçle savunur ve Atatürk'ün evrensel kişiliğine karşı içten takdir duyguları taşırdı. Emrinde çalıştırdığı insanlara karşı dürüst, adil ve yetiştirici olmuştur. Pratisyen hekim olarak, Dr. Çemalettin Or'un Başhekimliğinde iki yıl çalışmış olan Nörolog Mustafa Necip Pektaş şöyle diyor :

«Amerika'da Sağlık Merkezi Hekimliği üzerinde çalışıp gelen ve bu kuruluşta Başhekim olan Dr. Cemalettin Or hocamın yanında iki yıl (1946 - 1948) birlikte çalıştım. Dr. Cemalettin Or hocamın Etimesgut ve civarına unutulmaz hizmetleri geçmiştir. Fakat, Sağlık Merkezi Hekimliği, ihtisas dalları içine alınmadığı için bu kuruluş amacına ulaşamamıştı. (...) Halk sağlığına gönül vermiş olan rahmetli hocam Etimesgut Numune Sağlık Merkezi Baştabibi Dr. Cemalettin Or'un her fırsatta çevresine telkin etmek istediği sözlerini tekrarlamakta yarar görürüm :

«Hastanelerimizin adedini attırarak övünmekten çok, hasta adedinin azalması ile övünebilmemiz, ancak koruyucu hekimlik hizmetini benimsemekle mümkün olabileceğine inanmamız gerekir» (9).

Dr. Cemalettin Or'un Yayını

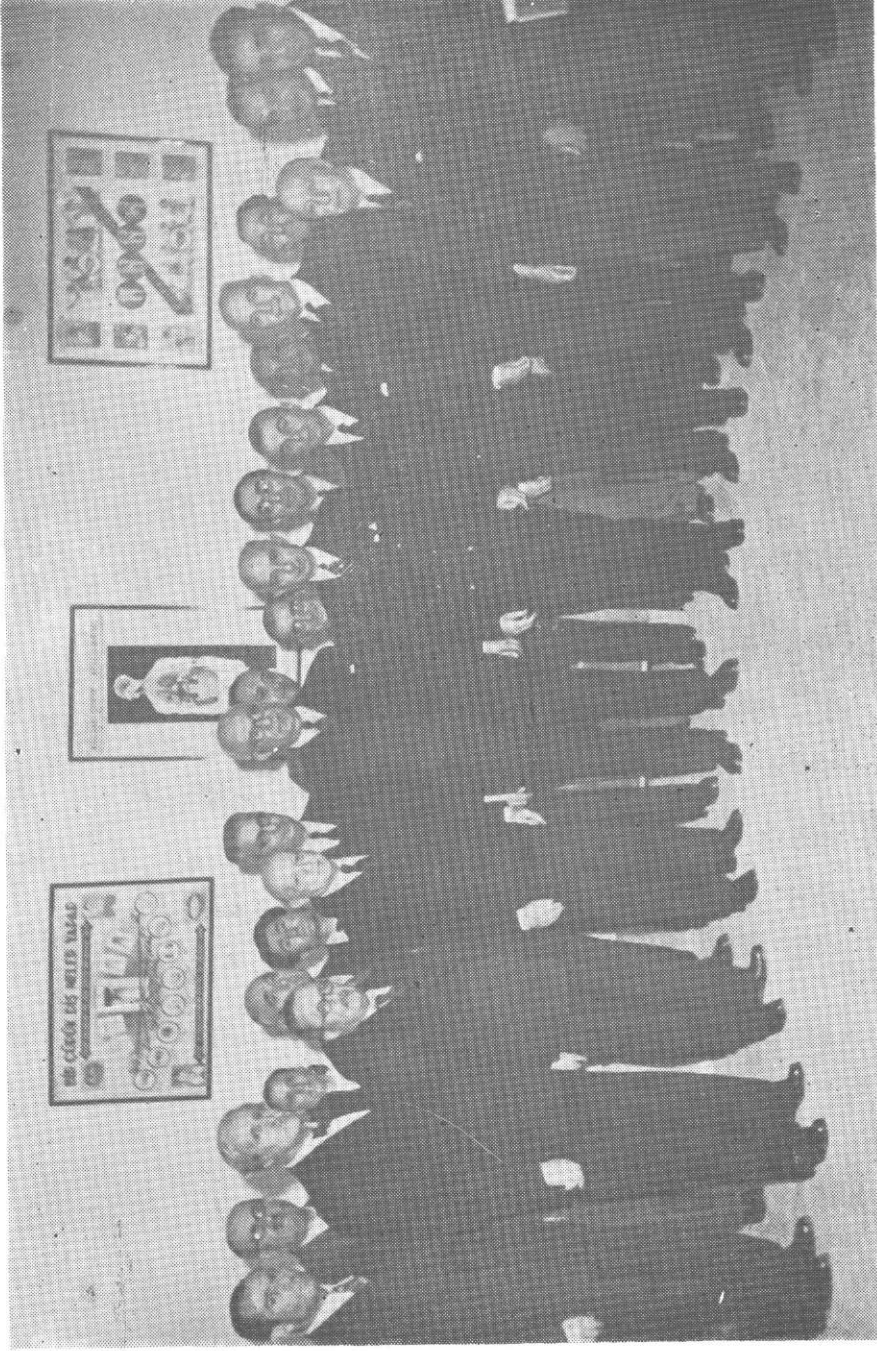
Dr. Cemalettin Or, 1954 yılında «Uyuşturucu Maddeler Rehberi» isimli, elli iki sayfalık bir kitap yayınladı. O'nun en verimli çağında ölümü, başka yayınları gerçekleştirmesine olanak vermedi. Adı geçen kitap, birçok meslek mensubunun (hâkim, resmi tabip, zabıta memuru, eczacı, ecza deposu sahibi, tıbbi ve eczacılık laboratuvarları v.s.) başvurmak zorunda kalacakları önemli bir rehber niteliğindedir. Eseri, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı danışmanlarından Dr. Ali Süha Delilbaşı (1887 - 1960), «uyuşturucu maddelerle alakalı mevzuatımızın bir nevi Mecelle (code)'si olarak nitelendirmekte ve bu konuda yazılan Türkçe ilk kitap olduğunu belirtmektedir (7). Dr. C. Or, gelecekte kitabını genişletmiş olarak yayınlamayı dilemişse de, ölümü nedeniyle buna olanak bulamamıştır.

Dr. Cemalettin Or, kendi nitelendirmesiyle «Türkiye'de ilk kurulan köy tipi Sıhhat Merkezi'nin yedi yıllık çalışmalarının özünü göstermek üzere» Sağlık ve İçtimai Muavenet Vekâleti'nin yayınlayacağı bir broşür hazırladı. Bunun adı «Etimesgut Sıhhat Merkezi (1937 - 1944)» idi (6). Fakat yayınlanmadı. Bunun daktilo notları Prof. Dr. Nur Or'da

29/XI/1937

Etmesğüt Sıhhat
merkezi'ni gezdim,
kiymetli direktoru
C. Ö'ün verdiği
malumat ve izahattan
Çok memnun oldum.
Modern çalışmalar
nın iyi neticeler
verdiğini kana
atla gördüm.

H. Atatürk

Reisicumhur İsmet İnönü ve refakat edenlerin Etimesgut Numure Numure Sağlık Merkezi'ni
16.11.1946 tarihinde ziyareti.

Reisicumhur İsmet İnönü ve refakat edenler (16.11.1946)
(Fotğrafta soldan sağa sırayla)

- Haki Özgür (Ankara Radyosu Etimesgut Verici İstasyonu Başteknisyeni)
- Ord. Prof. Dr. Saim Ali Dilemre (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Enstitüsü Direktörü) (Arka Sırada)
- Bilinmiyor
- Etimesgut Numune Sıhhat Merkezi Ebesi (Adı ve Soyadı hatırlanamadı) (Arka Sırada)
- Ord. Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Birinci İç Hastalıkları Kliniği Direktörü)
- Bilinmiyor (Arka Sırada)
- Musa Özyeğen (Etimesgut Numune Sıhhat Merkezi Sağlık Memuru) (Arka Sırada)
- Ord. Prof. Dr. Akil Muhtar Özden (Sekizinci Dönem İstanbul Milletvekili, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Farmakodinami Enstitüsü ve Tedavi Kliniği Eski Direktörü)
- Dr. Niyazi Erzin (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Genel Müdür) (Arka Sırada)
- Recep Peker (Başbakan)
- Bilinmiyor (Arka Sırada)
- General Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Üçüncü İç Hastalıkları Kliniği Direktörü) (Arka Sırada)
- İsmet İnönü (Reisicumhur)
- Dr. Ekrem Tok (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı) (Arka Sırada)
- Dr. Behçet Uz (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı)
- Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Farmakodinami Enstitüsü ve Tedavi Kliniği Direktörü) (Arka Sırada)
- Tümgeneral Dr. Mazlum Boysan (Milli Savunma Bakanlığı Sağlık Dairesi Başkanı).
- Dr. Mehmet Cemalettin Or (Etimesgut Numune Sıhhat Merkezi Başhekim) (Arka Sırada)
- Saffet Arıkan (Erzincan Milletvekili, Eski Maarif Vekili)
- General Prof. Dr. Zeki Hakkı Pamir (Gülhane Askeri Tababet Tatbikat Okulu Hastanesi İkinci İç Hastalığı Kliniği ve Ankara Üniversitesi İkinci İç Hastalıkları Kliniği Direktörü, Cumhurbaşkanlığı Başhekim) (Arka Sırada)
- Ord. Prof. Dr. Mazhar Osman Uzman (İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği Direktörü).

İsmet İnönü
tes. Merin. 16.11.1946
Mehmet İnönü

R. Peker

z. Akil Mustafa Çelik
M. Koyunlu
D. Başkaya

M. Koyunlu
D. Başkaya

Etmesut Sağlık merkezini
ve eski mübarek Ahililerin
tekerini ayakta buldum.

Saim Ali
D. Başkaya

D. Başkaya
D. Başkaya

Bu mesut toplantiye ideali-
mize erismenin bir başlangıcı
olarak görmekte haklıyım.
16.11.1946 Sağlık G.Ş. Kur.
V. N. Başkaya

Reisicumhur İsmet İnönü ve refakat edenlerin imzaları (16.11.1946)

C'est avec une bien vive plaisir que j'ai pu voir
sur place l'immense effort effectué par le
gouvernement turc et par le docteur médecin turc
en particulier le Dr. Or, pour arrêter
l'épizootie de la peste dans la population turque
à Edirne le 11 octobre 1937

Professeur à la Faculté de Médecine
et Paris, Membre du Collège de
Médecins

Zoh befürgewünte Lot zö
Ihren vorbildlichen Service. Ihre
Arbei- wird für Ihr Vaterland
von größter Bedeutung sein.
Hoffentlich werden bald in
allen Vilayets schulische ausze-
zeichnete Einrichtungen zö
finden sein.

Prof. Dr. Albert Eckstein
Ankara, 3.2.1940

Ankara Numune Hastanesi Çocuk Hastalıkları Kliniği Direktörü
Prof. Dr. Albert Eckstein'in yazısı Ankara 3.2.1940 (*)

(*) Prof. Dr. Albert Eckstein (1891 - 1950) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinin kuruluşundan (1945) sonra Çocuk Hastalıkları Profesörü olarak Fakültede görev aldı.

1.5.1940

Etik mesul sikkat
merkezini fezdin.
Başında Dr. Cemal Filiz
meslekten esvabına vakt
olmuş, bir tıbbî konferansın
zaten bir mübaddilîyet
lehterinde. Hüsniyatı
inâzın, meserretin faaliyet
cihâzının saygı ve şükranı.
Büyüklerin için bir
sikkat yurdu ve fevriyat
mumessillerini fâzil
yurtlarının her tarafına
Tetmiş Tetmelerinin
Comsları dilerim. Bu
Tetkillatın ki bir kere
sikkat durumunu emarete
gözetir V. Vanafak

v. mülk. Z. Xim

Dr. Abdülkadir
Dr. T. Berkun
Dr. Hakkı
Abdullah Güler
H. B. K. K.

Eti Mesud sihat merkezi
hakkında yollar dan heri haberler
dayıordam. Bunlar benim üzerimde
inanılmaz bir ruha tesirimi
yayıyordu. İlk fırsatta araya
gitmek, hakikati gözümle görmek
ve Dr. Cemal Orta tanışması için
hasret hisediordum

Nihayet geldim, gördüm.
İçim açıldı. Yarınki Türkiye'nin
bir parçasını görmüş g. ler
sevindim. Buradan kuvvetlenmiş
ümidlerle ayrılıyorum

9 Haziran 1943

Vatan hasretli

Ahmet Emin Yalman

June 20/43
after travelling all over the
Middle East it is a real
pleasure to come on to such
a real health oasis in the
middle of Turkey. The work
is well planned and directed
and I will carry away pleasant
memories of my visit
Leon Q. Fox
Brig Gen. U.S. Army.

Es war für mich eine besondere Freude
 am Schluß meines kürzlichen Besuchs in
 der Türkei nach dem ausgezeichneten
 wissenschaftlichen Institutum des
 Hauptstadt auch die persönliche
 Gesinnung des Herrn zu erleben,
 das die Ergebnisse der Forschung der
 Bevölkerung nicht nur macht und
 seinerseits die Anregungen der Mit-
 glieder des Vorstandes sind.
 Ich habe gewünscht den besten der
 Herren mit seiner erfahrenen Leiter
 bester sein den besten Erfolg. In
 freier die ich die freier die ich die
 ich stets für jeden Mann.

10/5/44

Prof. Dr. S. Rosé
 Vizepräsident des Robert
 Koch - Instituts.

Cemal; temenni ederim ki
bu furd içinde açılılı,
kurulan her fa ideli ve
hafirli müessese ve
kurumun başında bulu -
nanlar, serin ve arka -
daşların kadar iş ve
furd sever olsunlar..

Vasfi R. Zobe

17 - E - 944

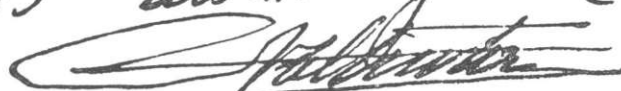
23.5.1944

Etmesizent Sıhhat ma-
kayını ve Mıntaka sınına
mücadele teşkil ve tesis-
lerini gördüm. İşlerde
düzen, huzarı ve düzgu-
lu bir faaliyet var.
Baş tabib Dr. Gamal hem
beyin hem de bacakla
çalışmasın. Bilen ve
her işi memleket sar-
fisi ve asker ile yapar
bir arkadaş. Bu gay-
retli meslektaş ve

Arkadaşlarımı tebrik
eder eserlerinin 4. sırta
çoğalmasını dilerim.

M. M. V. Şeh. D. G.
Tümgen. Dr. K. Noyan

Tümgeneral Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan'ın (Milli Mudafaa Vekaleti Sıhhat Dairesi
Başkanı, 20.6.1945 tarihinde kurulan Ankara Tıp Fakültesi'nin Kurucu Dekanı ve İntaniye
Kliniği Direktörü) yazısı (23.5.1944).

hastanede görmü, oldugum
 rinta'ham ve hasta hakk' ile
 Kayle'mizin Sıhhi duru-
 mlari hususunda tutulan
 istekler tikler den çok
 mu'tehassus oldum.
 degerli han T. N. Cemile
 muvaffakiyyetle
 di'berim. M. M. V. Sıh.
 10/ocak/45 Reis mu. General

Bu deftere yaz. yazmak
Bence fi bensin için kayatte
en büyük bir zevk olmuştur.
Bir an evvel memleket
ölçüsünde adetlerini, sosyal
marum da en büyük zevk
addeder. ne iş basında
arkadaşlarını. tebliğ ederim

Gülhane'de II Profesörün
11. Ocak 1945
M. Karasu

Prof. Dr. Nusret Karasu'nun (Gülhane Askeri Hastanesi İkinci İç Hastalıkları Direktör
Muavini. Sonradan Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İkinci İç Hastalıkları Direktörü, Ankara
Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları ilk direktörü ve 1952 - 1954 yıllarında Ankara
Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı) yazısı (11 Ocak 1945).

28 - Şubat - 1945

Bu güzel muessiseyi görmekle çok
sevime duydum. Telerim coşar; iyi
başarılar dilerim.

HV. K. K
Z. Doğan

Korgeneral Zeki Doğan'ın (Hava Kuvvetleri Komutanı) yazısı (28 Şubat 1945).

Benzerlerini memleketin
her köşesinde görmek iste-
diğimiz bu verimli kurumu
bir sağlıklı nöbetçisi ola-
rak sevgiyle, takdisle
ziyaret ettim . 16 . III . 1945

Yücel

I can hardly add much to what has been written by T.E. the ambassador for Pakistan & Begum Bashir Ahmad & Sarwat Bashir. All I say is that work such as this & institutions such as this, is the very step world health organization contemplates. We ~~can~~ ^{have} therefore a good start to build further the positive health programme which is so necessary in the Eastern Mediterranean Region.

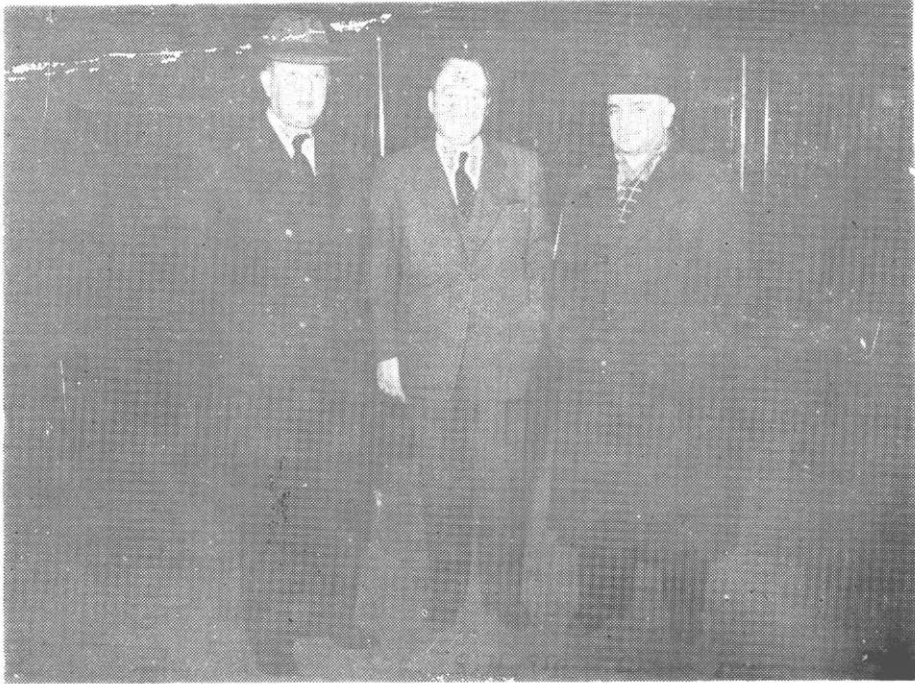
27th Oct 1949

Mutfir - Colonel
Deputy Regional Director
W. H. O.

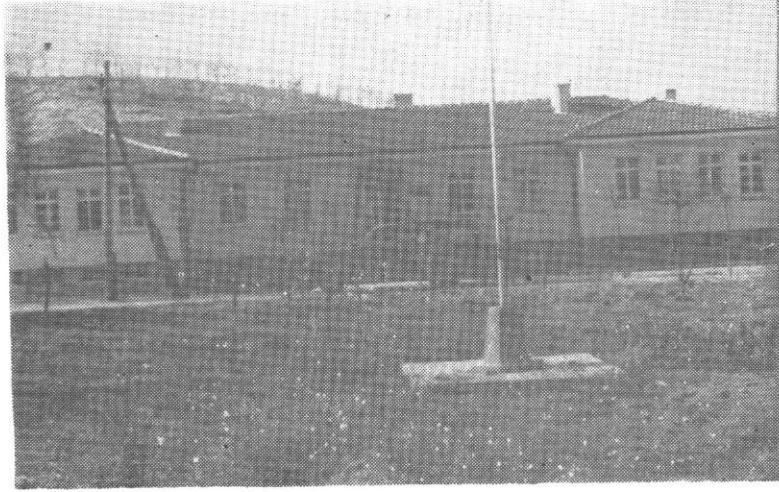

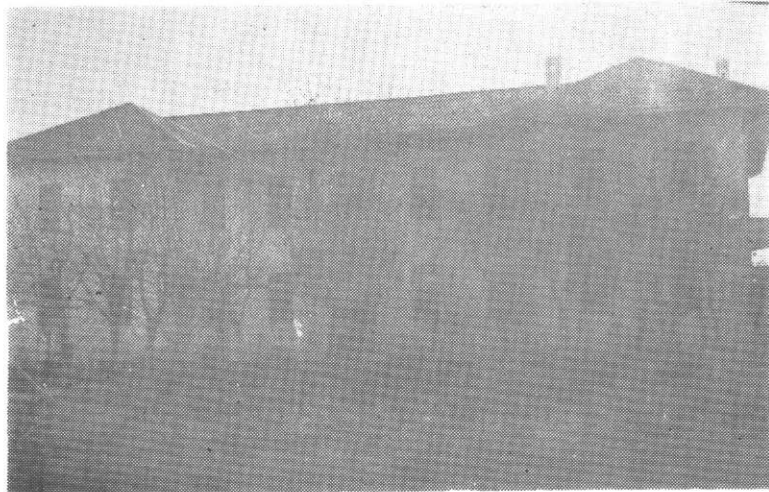
Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddeler Komisyonu Türkiye Delegesi Dr. M. Cemalettin Or (sağdan sola ikinci); öteki ülkelerin delegeleriyle Birleşmiş Milletler binasında bir görüşmede (New York Manhattan, 1951).

Prof. Dr. Opr. Kamil Sokullu (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniği Direktörü), Dr. M. Cemalettin Or (Etimesgut Numune Sıhhat Merkezi Başhekimi), General Prof. Dr. Zeki Faik Ural (Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı ve Hijyen Enstitüsü Direktörü) (8 Kasım 1950) (Soldan Sağa sırayla).

Etimesgut Numune Sihat Merkezi (İlk ve ana bina)

Etimesgut Numune Sihat Merkezi'nin ikinci ve poliklinik binası.

bulunmaktadır. Bunların, Dr. Cemalettin Or hakkındaki bir yazı ile birlikte yayınlanması, gerek Halk Sağlığı gerekse Tıp Tarihi açılarından yararlı bir hizmet olacaktır.

Etimesgut Sıhhat Merkezi

Etimesgut Sıhhat Merkezi'nin hem düşünce mimarlığını hem de başhekimliğini yapan Dr. Cemalettin Or, hekimlik ve Sağlık Merkezleri hakkında aşağıdaki temel değerlendirmeyi yapıyor :

«Hekimlik insan sağlığına iki büyük yoldan hizmet eder.

Birinci yol sağlık durumları bozulmuş olan insanların durumlarını düzeltmek için onları hastalıklardan kurtararak iyi etmek yoludur ki buna 'İyi edici hekimlik' denir.

İkincisi ise insanları hasta olmaktan alıkoyan yoldur ki buna 'koruyucu hekimlik' denir. 'Koruyucu Hekimlik' yolu çok eskiden beri mevcut ise de, bakteriyoloji bilginin on dokuzuncu yüzyıl ortalarından başlayarak büyük bir hızla gelişmesi üzerine o vakte kadar geniş adımlarla uzun bir yol almış olan kardeşi 'İyi Edici Hekimlik'in yanında layık olduğu mevki almak üzere, baş döndürücü bir hızla gelişmiş ve bugün birçok yönlerde 'İyi Edici Hekimlik'den daha önemli mevkiiler kazanmıştır. Bir şehirde tifoya yakalanan yuz yurttaşın ölüm nisbetini en aşağı hadde indirerek iyi etmenin 'İyi Edici Hekimlik' için bir başarı olduğunu kabul edersek, yanında o şehrin kanalizasyonunu yaparak satışa çıkarılan yiyecek maddelerini kontrol ederek, bunları satan, pişiren ve dağıtanların hastalık taşıyıcısı (porteur) olup olmadıklarını kontrol ederek ve şehre mikropsuz bir su içirerek tifo olayını önlemek sureti ile 'Koruyucu Hekimlik'in başarısının daha önemli olduğunu herkes kolaylıkla kabul eder.

Bu tifolu yüz vatandaşın hiç olmazsa birer ay iş ve güçlerine bakamamalarının doğuracağı ekonomik kaybın önlenmesini de 'Koruyucu Hekimlik' lehine kaydetmek gerekir. (...) Bu misaller dilendiği kadar çoğaltılabilir : Bu vakalar 'İyi Edici Hekimlik'in kapısını çok kerre iş isten geçtikten sonra çalarlar. Bunları 'Koruyucu Hekimlik' kucağına alabilirse, hem yurttaşların sağlığı korunmuş olur ve hem de 'İyi Edici Hekimlik'in başarısı sağlanmış olur. Bugünkü bilgisi ile 'Koruyucu Hekimlik'in bütün hastalıkları önleyebilecek bir duruma gelmediği ve kolayca da gelmeyeceği muhakkaktır. Buna rağmen 'Koruyucu Hekimlik'in tifo, tifüs, sıtma hastalıkları ile çocuk ölümü sebeplerini en aşağı hadde indirebilmesinin yurt için ne büyük bir kazanç

olacağı kolayca tasavvur edilebilir. Bu hastalıklardan öleceklerin hayatı kazanılacağı gibi, bunların iktisadi iş sahasından kısa veya uzun zamanlar için ayrılmalarının vermesi tabii olan ekonomik zararlar da önlenmiş olur.

Sıhhat Merkezleri 'İyi Edici Hekimlik' konusunu da ön plana almış olan teşekküllerdir. Bu Merkezler çok ileri memleketlerde yalnız 'Koruyucu Hekimlik' davasını güderler. Yurdumuzda bunlar hem 'İyi Edici' ve hem de 'Koruyucu Hekimlik' sahasında çalışmaya mecburdurlar.

Bizde de halkın iktisadi seviyesi yükseldikçe ve tıbbi yardım (assistance) davası halledildikçe, yavaş yavaş esas görüşleri olan 'Koruyucu Hekimliği', 'İyi Edici Hekimlik'ten ayıracak Sıhhat Merkezleri olacaktır. Fakat şimdilik uzun bir zaman için yurdumuzda bu iki başlı çalışan Merkezlerle iş görmeye mecburuz.

Sıhhat Merkezleri, mıntıkasında oturan bütün halkın sıhhatinden mesul olan teşekküllerdir.

Başlıca görevleri :

1. Her çeşit bulaşıcı hastalıklarla mücadele
2. Verem ,frengi, akıl hastalıkları gibi içtimai hastalıklarla mücadele
3. Gebelerin takip ve himayesi
4. Süt, oyun ve okul çocuklarının himayesi
5. Halkın sağlık bilgilerini arttıracak eğitim (éducation) ve propaganda
6. Mıntıkanın içme suyu, kanalizasyon, sıhhi mesken gibi hıfzı-sıhha (sanitation) işlerini nmurakabesi şeklinde hülasa edilebilir.

Bu Merkezler kullandıkları fiş sistemi ile işlerini başarırlar.

Muntazam ve sistemli bir şekilde tanzim edilmiş olan bu fişlerden, Sıhhat Merkezleri çevresinde yaşayan bütün insanların hayat boyunca geçirdikleri bütün safahat kolay, sağlam ve emin bir şekilde okunabilir» (6).

Dr. Cemalettin Or, Sıhhat Merkezlerini şöyle tanımlıyor : «Çevresiyle yabancılığı kaldırarak ve bölge halkının sosyal yaşamına da girerek, onların sağlığı ve iyiliği için mümkün olanı yapmaya uğraşan merkezlerdir» (6).

Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Enstitüsü bir yayınında (4), «Eti Mes'ut İçtimai Hıfzısıhha Numune Dispanseri» nin, 1930 yılından itibaren aşağıdaki hizmetleri yapmakla görevlendirildiği ve Etimesgut ile beraber 19 köyde hizmet verdiği belirtiliyor :

1. Merkez ve köylerde hasta muayenesi.
2. Fakir hastalara parasız ilaç verme.
3. Sıtma, frengi, verem ve diğer bulaşıcı hastalıklar ile savaş.
4. Süt çocukları ve okul öncesi çocukların devamlı kontrolü ve çocuk ölümlerinin azaltılması.
5. Okul sağlığı.
6. Aşılama.
7. Muhtaç olanlara sosyal yardım.
8. Köylerde çevre sağlık şartlarını düzeltmek.
9. Sağlık eğitimi.
10. İstatistik bilgiler toplama ve değerlendirme.
11. Dispanserde doğum ve güç doğumları Ankara Doğumevine sevk.
12. Hasta bakımı (fakirlere ücretsiz) ve hastalığı bir haftadan fazla süren veya bulaşıcı hastalığı olanları Ankara Numune Hastanesine sevk (4).

Dr. Cemalettin Or, «Etimesgut Sıhhat Merkezi» bölgesinin 16 köy ve 3 çiftlikten ibaret 19 yeri ve bunların 1.1.1944 tarihindeki nüfuslarını, ev adetlerini ve her köyde ev başına düşen nüfus yoğunluğunu aşağıdaki tabloda göstermiştir (6) :

Köy	Genel Nüfus	Ev Adedi	Nüfus Yoğunluğu
Alacaatlı köyü	305	48	6.35
Bağlıca köyü	268	44	6.09
Dodurga köyü	355	77	4.61
Elvan köyü	212	34	6.47
Eryaman köyü	219	46	6.44
Ergazi köyü	246	43	5.74
Etimesgut köyü	566	76	7.44
Fevziye köyü	250	35	7.14
Karacakaya köyü	374	56	7.03
Kutugun Köyü	298	52	5.73
Saraycık köyü	89	16	5.56
Sincan köyü	683	147	4.65
Susuz köyü	469	70	6.70
Şehitali köyü	369	60	6.15
Yapracık köyü	364	62	5.87
Yuva köyü	577	94	5.84
Macun (Çiftliği)	114	18	6.45
	5728	966	5.91

(Bir haneli Güvercinlik çiftliği Ergazi köyü içinde ve iki haneli Yuva köyü içinde gösterilmiştir) (6).

Dr. Cemalettin Or, Sağlık Merkezlerinin belgesel çalışmalarının özünü oluşturan fiş sistemi hakkında şu açıklamayı veriyor (6). Sıhhat Merkezinde iki çeşit fiş kullanılmaktadır :

a) Tıbbi Fiş : Hekim tarafından düzenlenir ve izlenir. Bu tür fişler şunlardır :

1. Gebe
2. Süt ve oyun çocuğu (7 yaşına kadar)
3. Okul çocuğu (7 - 18 yaş arası)
4. Okul çocuklarının umumi muayene fişi
5. Zührevi hastalıklar
6. Verem
7. Sıtma
8. Diş
9. Kulak boğaz burun
10. Göz
11. Umumi fiş (dahili, harici)

b) Sosyal Fiş : Ziyaretçi hemşireler tarafından düzenlenir ve izlenir. Sosyal fişler şunlardır :

1. Aile
2. Gebe
3. Çocuk
4. Verem
5. Zührevi hastalıklar

Sosyal fiş çıkarılanlar, Sağlık Merkezi Ziyaretçi Hemşireleri tarafından evlerinde otomatik olarak izlenirler.

Tıbbi ve sosyal fişlerdeki bilgiler tamamen «meslek sırrı» ilkesi içinde değerlendirilmektedir.

Sağlık Merkezleri, genel olarak iki tip üzerine kurarlar :

- a) Kent tipi sağlık merkezi
- b) Köy tipi sağlık merkezi

Esas ve amaçları tamamen aynı olmakla birlikte, görevli personel ve şehirde sağlanması mümkün olan vasıtalar bakımından birbirinden ayrılırlar (6).

«Etimesgut Sıhhat Merkezi Bölgesi» on altı köy ve üç çiftlikten oluşmaktadır. 1943 Yılında Ankara Belediyesi sınırları içine alınan Etimesgut bucağı çapı güneyden kuzeye 38, doğudan batıya 17 km. olan bir alanı kapsamaktadır (6).

Dr. Cemalettin Or, Etimesgut Sıhhat Merkezi'nin sağlık alanındaki hizmetlerini, nicel olarak vermekte, doğumun nüfusa oranını, ölümün nüfusa oranını ve çocuk ölümü oranını, merkezdeki ve köylerdeki poliklinik olgularının sayılarının belirli yıllara göre dağılımını ve dolayısıyla Sıhhat Merkezi'nin başarısını belgelemektedir (6).

Adı geçen sağlık merkezine 1937 yılında Dr. Cemalettin Or başhekim olarak atandı (4). Or'un başhekimliği döneminde, Merkezin sağlık hizmetlerinde büyük bir gelişme gerçekleşti. Sıhhat Merkezi, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı hekimleri ve yardımcı sağlık personeli okullarının öğrencileri için, köy sağlığı eğitimi yapmakla da görevlendirildi (4). Örneğin Hasanoglan (Ankara) Köy Enstitüsü'nün Sağlık Bölümü öğrencileri burada da eğitim gördüler (8).

Etimesgut Sıhhat Merkezi'nin olaganüstü başarısı, gerek yurdumuzda ve gerekse yurt dışında çok olumlu yankılar husule getirdi. Başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere, devletimizin üst yöneticileri, milletvekillerimiz, büyük sağlık kurumlarımızın başhekimleri ve hekimleri, basın mensuplarımız, yurdumuzdaki yabancı büyükelçiler, yurt dışından özellikle gelen uluslararası kurumların görevlileri, «Etimesgut Sıhhat Merkezi'nin ve başhekimini Dr. Cemalettin Or'un halk sağlığındaki büyük başarısını içtenlikle takdir ettiler. Bu izlenimleri ve düşünceleri ifade eden el yazıları, Dr. Cemalettin Or'un özel defterlerinde toplu olarak bulunmaktadır (5). Bunların bir bölümü aşağıda yazılıdır (*).

Etimesgut Sıhhat Merkezi İzlenim Yazıları

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bir süredir hakkında övücü yorumlar duyduğu Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni, 29 Kasım 1937 günü aniden ziyaret etti ve gözlemlerinden çok duygulandı. Adı geçen sağlık merkezinde, sağlıklı, metodik ve süratli bir çalışma düzeninin yerleşmiş olduğunu gözleyen Atatürk, günlük, haftalık, aylık ve yıllık istatistiklerle ve renkli grafiklerle, halk sağlığı hizmetlerinin olumlu yönde geliştiğini saptadı (8).

Ünlü matematikçi ve fizikçi William Thomson Kelvin (1824 - 1907), «Bilginizi matematikle ifade edebiliyorsanız, bilginiz doyurucudur» diyor. Atatürk, çok yönlü dehasının ilk belirdiği alan matematik olduğundan, sağlık merkezinin etkinliğini yansıtan grafiksel ve istatistiksel verileri çok isabetli biçimde analiz ederek, kurumun geçmişteki ve gelecekteki başarı durumunu kesin olarak kavrayabilmiştir.

K. Atatürk, Dr. Cemalettin Or'un özel defterine şöyle yazdı :

«Etimesgut Sıhhat Merkezini gezdim, kıymetli direktörü Dr. Cemalettin Or'un verdiği malûmat ve izahattan çok memnun oldum.

Modern çalışmalarının iyi neticeler vereceğini kanaatla gördüm.»

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, eşi Mevhibe İnönü, Başbakan Recep Peker, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Behçet Uz ve dönemin ünlü bazı tıp profesörleriyle birlikte, 16.11.1946 tarihinde Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni ziyaret ederek «teşekkür» ifade etti (5).

(*) Dr. Cemalettin Or'un, izlenimleri el yazılarıyla içeren özel defterleri, oğlu Prof. Dr. Nur Or'da bulunmaktadır. Bu yazıların tümü, bu yayınumıza alınmadı. Yazıları kolayca okunabilen tanınmış insanların yazılarından seçmeler yapıldı. Yabancı dillerdeki yazıların Türkçe çevirilerine de yer verildi.

Bazı imza sahiplerinin isimlerinin altındaki dip notları tarafımdan yazılmıştır.

Dr. Mehmet Cemil Uğurlu

Öteki ziyaret izlenimlerinin bir bölümü, —kronolojik sıraya bağlı kalınmaksızın— aşağıda yazılmıştır.

+ Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni ve Mıntika Sıtma Mücadele Teşkil ve Tesislerini gezdim. İşlerde düzen, başarı ve duygulu bir faaliyet var. Baştabip Dr. Cemalettin hem beyin hem de bacakla çalışmasını bilen ve her işi memleket sevgisi ve aşkı ile yapan bir arkadaş. Bu gayretli meslektaş ve arkadaşlarını tebrik eder, eşitlerinin yurtta çoğalmasını dilerim. 23.5.1944

Milli Müdafaa Vekâleti Sıhhat Dairesi Başkanı
Tümgeneral Prof. Dr. Abdülkadir Noyan(**)

+ Bu deftere yazı yazmak şerefi benim için hayatta en büyük bir zevk olmuştur. Bir an evvel memleket ölçüsünde adetlerinin çoğalmasını da en büyük zevk addeder ve bu işin başındaki arkadaşımı tebrik ederim. 11 Ocak 1945

Gülhane II. Dahiliye Profesörü
Nusret Karasu(***)

+ Benzerlerini memleketin her köşesinde görmek istediğimiz bu verimli kurumu bir sağlık nöbetçisi olarak sevgiyle, takdirle ziyaret ettim. 16.3.1945

Yücel (****)

+ Bu güzel müesseseyi görmekten çok sevinç duydum. Tebrik eder, iyi başarılar dilerim. 28 Şubat 1945

Hava Kuvvetleri Komutanı
Korg. Zeki Doğan

+ Sıhhat Merkezi'ni çok güvendiğim değerli arkadaşım Dr. Cemalettin Or'un elinde gördüm. Aldığım izahat ve edindiğim malûmat bana sağlık davamızda koruyucu tababete hızla gitmek yolundaki düşünceyi iman halinde kuvvetlendirdi. İctimai basiretin ne demek olduğunu bu müessesede görüp öğrenebiliriz. Sayın arkadaşımı çandan tebriki bir vazife bilirim. 8.4.1945.

Maraş Milletvekili
Dr. Kemâli Bayazıt (*****)

(**) Tümgeneral Ord. Prof. Dr. Abdülkadir Noyan (1886 - 1977), 20.6.1945 tarihinde kurulan Ankara Tıp Fakültesi'nin Kurucu Dekanı ve Enfeksiyon Hastalıkları Kürsüsü'nün ilk başkanı olarak görev yapmıştır.

(***) Prof. Dr. Nusret Karasu (1902 - 1987), Ankara Ü. Tıp Fakültesi'nin kuruluşunda önce Dahiliye Kliniklerinden birinin Başkanlığını, sonra Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı'nın ilk başkanlığını yaptı. Dekan olarak da görev yaptı.

(****) Hasan Âli Yücel (1897 - 1961), yukarıdaki tarihte Maarif Vekili.

(*****) Dr. Kemâli Bayazıt, 10 Haziran 1948 - 22 Mayıs 1960 tarihleri arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı görevinde bulundu.

+ Etimesgut Sıhhat Merkezi Türk Cumhuriyetinin halk sağlığı yönünden öne koyduğu ilk ve en verimli tesistir. Bütün yurdun bu varlıkla bezenip sarıldığı gün Milli sağlık emniyetle itimatla korunmuş olacaktır. Bu müessesede iş alan her arkadaş, feragat ve fedakârlığının mükâfatını ancak milli vefanın şükran dolu aksinden doğacak vicdan hazzı ile tadacaktır. Türk hekimliği ve yardımcısı, bu işin muvaffakiyetli sonucuyla borcunu ödemiş ve şerefini aziz milletimiz içinde en mutena yere yükseltmiş olacaktır.

Bu iki tesiste senelerdir vefa ve fedakârlığını liyakatla ibzal eden aziz meslektaşım Dr. Cemalettin Or'u Türk hekimlerine örnek olarak tanıtmakla zevk ve sevinç duyuyorum. Kendisine ve feragat numunesi iş arkadaşlarına ben ve Sağlık Bakanlığı müteşekkirdir.

Bu milletin ve aziz yurdun saadeti yolunda iş verenlerin daima mesut olacağına inanıyorum. 24.4.1945

Dr. Sadi Konuk (*)

+ Pek modern olan sıhhat merkezini büyük bir gurur ile alkışladım. Onu emreden merhum Atatürk'ü bir daha takdis eder ve bu hali devam ettiren ve yükselten Dr. Cemalettin'i tebrik ederim. 8.9.1940

Dr. Rüştü Çapçı (**)

+ Etimesgut Muayene Sıhhat Merkezini gördüm ve gezdim. Burada bütün yapılanları gördüm. Böyle müesseselerin adedinin artırılmasını candan dilerim. 17.9.1943

Dr. Mazlum Boysan (***)

Dr. Zeki Faik Ural (****)

+ Etimesgut Sıhhat Merkezi'nde gördüğümüz düzen, bakım ve belki de bunlardan daha önemlisi, müessesede gördüğümüz ideal vasfındaki organizasyondur. Bu işi çok kudretli el ve düşünüş başarısı ile sağlayan mesleksever, kıymetli arkadaşımız Dr. Cemalettin Or'u Gülhane adına tebrik ederiz. 11.7.1943

(*) Dr. Sadi Konuk, 19.1.1945 - 7.8.1946 tarihleri arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı idi.

(**) Dr. Rüştü Çapçı yukarıdaki tarihte Ankara Numune Hastanesi Başhekimi idi.

(***) General Dr. Mazlum Boysan, yukarıdaki tarihte Milli Müdafaa Vekâleti Sıhhat İşleri Dairesi Reisi idi.

(****) Albay Dr. Zeki Faik Ural, yukarıdaki tarihte Milli Müdafaa Vekâleti Sıhhat İşleri Dairesinde Hifzısıhha uzmanı idi. Daha sonra general ve profesör olan Zeki Faik Ural, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Hijyen Kürsüsünün ilk başkanlığını ve adı geçen fakültenin dekanlığını yaptı.

Prof. Dr. Lütfi Aksu (Patolog)
Prof. Dr. İrfan Titiz (İç Hastalıkları Uzmanı) (*)
Prof. Dr. Necati Eranıl (Patolog) (*)
Gen. Prof. Dr. Recai Ergüder (Operatör)
Prof. Dr. Eftal Aşar (Radyolog) (*)
Prof. Dr. Murat Cankat
Dr. Salim Ayman
Dr. Necati Şar

+ Etimesgut Sıhhat Merkezini gezdik. Müessesedeki intizam, çalışma tarzı ile Dr. Cemalettin Or'un şahsi bilgi, gayret ve meslek sevgisi ile bize öğrettiklerinden dolayı minnettar kaldık. Türk yurdunun sıhhi kalkınmasını gaye edinen bu fedakâr meslektaşına, burada saygı ve teşekkürlerimizi sunar ve yurdun her tarafında böyle müesseselerin çoğalmasını gönülden temenni ederek, daimi muvaffakiyetler dileriz. 10.7.1943

Ankara Numune Hastanesi Dahiliye Şefi
Dr. Selâhi Vehbi Durusu ve
 Dahiliye Servisinin yedi asistanı

+ Yurt ölçüsünde büyük sosyal önemi olan bir işin başına, hudutsuz feragati olan bir enerji ünitesi gerekirdi.

Arkadaşım Dr. Cemalettin Or, böyle bir başarı standardı olarak en değerli adam olduğunu eseri ile ispat etmiş bulunuyor.

Bu günkü ziyaretim büyük bir iç ferahlığı doğurdu. 13.10.1943

Dr. Feridun Frik

+ Çocuklarımıza sistemli çalışmanın memleket için müsbet örneklerini verdiğinizde çok teşekkür ederiz. Hepimiz gurur ve iftiharla güzel hatıralarınızı vicdan ve kalbimizde taşıyacağız. 17.10.1943

Türk Maarif Cemiyeti
 Yenişehir Lisesi Öğretmenleri

+ Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni üç defa ziyaret ettim. Her defasında doktorluğun koruyucu ve tedavi edici şeklindeki evlialık ruhunu duydum. Burada çalışmak ve köylünün yardımına koşmak, vazife ile fazileti daima birleştirmektir. 15.6.1949

Emin Erişirgil
 İçişleri Bakanı

(*) Prof. Dr. İ. Titiz, Prof. Dr. Necati Eranıl, Prof. Dr. E. Aşar daha sonraki yıllarda Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi İç Hastalıkları, Patoloji ve Radyoloji Kürsülerinde başkan olarak görev yaptılar.

**Nilüfer Gün, Nilüfer Pektaş, Şefika Erim,
Remime Belli, Muhsin Demir**
Hemşire : **Şehavet Geçgil**
Türk Maarif Cemiyeti Yenişehir Lisesi
Son Sınıfından Yirmi Öğrenci

+ Bu müesseseye bütün hastalarını daimi surette gözönünde bulundurmaktadır. Her sıhhi teşekkülün mesaisi bu suretle olduğu takdirde faide o kadar çok olur. Bundan dolayı bu müesseselerin günden güne çoğalmasını temenni ederim. 23.12.1943

Dr. Fuat Tepe

Seyhan Mıntıkası Sıtma Mücadele Reisi

+ Sıhhat Merkezleri ve onun büyük ve yüksek gayesini kısa günler içerisinde bugün daha iyi öğrendiğim için, değerli meslek arkadaşım Dr. Cemalettin Or'a daima minnettar kalacağım.

Sağlık davamızda sıhhat merkezlerinin ön plana alınmasının bir zaruret olduğuna bugün daha çok inanıyorum. Bilgi ve çalışmanın büyük misalini derin bir tevazu içinde bana veren ve bu şekilde çalışma zevkini aşıl原因an aziz ve çok değerli meslektaşımı her zaman şükranla, minnetle anarken onu memleketin başarılı öz çocukları arasında saygı ile selamlarım. 9.5.1944

Gülhane Hıfzısıhha Başasistanı

Dr. Fuat Ülker

+ Cemalettin; temenni ederim ki bu yurt içinde açılan, kurulan her faydeli ve hayırlı müessese ve kurumun başında bulunanlar, senin ve arkadaşların kadar iş ve yurt sever olsunlar. 17.5.1944

Vasfi Rıza Zobu

İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu Sanatçısı

+ Etimesgut nahiyesi beden terbiyesi teşkilatı için tetkikat yapmak ve görüşmek üzere buraya geldim. Bu vesile ile Sıhhat Merkezini de gezdim. Bu müessesenin mevcudiyeti ve bilhassa müessesenin muvaffakiyetle idaresi, milletin sıhhi vaziyetinin atisi için çok ümit verdi. Doktor Cemalettin'i tebrik ederim. Nahiyede yurttaşın sağlığını ve gürbüzlüğünü temin maksadını istihdaf eden beden terbiyesi teşkilatı ve faaliyeti ile yakından ilgilenmeyi vaat eden Dr. Cemalettin'in bu

yeni işteki yardımı ile sağlık teşkilatının da gayesine ulaşmakta daha kısa zamanda, daha verim elde edeceğine şüphe yoktur. Bu yolda muvaffakiyet dilerim. 4.1.1939

Baş Vekâlet Beden Terbiyesi Genel Direktörü
Tümgeneral Cemil Taner

+ Etimesgut Sıhhat Merkezini gezdim. Gayretli tabibi Cemalettin' in köy ve köylü kalkınması için tuttuğu fiş usulleri hakkındaki izahatını dinledim. Müessesedeki intizamı ve yapılan yardımların semeresini takdirle gördüm. Bu gibi verimli sıhhat müesseselerinin ziyadeleşmesi memleket namına çok faydeli olacaktır. Müessesedeki intizam, tabibi için yüz akıdır. Tebrik ve takdir ederim. 1.2.1939

Genelkurmay Sıhhat Müfettişi
Tümgeneral Raif Konuk

+ Etimesgut Sıhhat Merkezini gördüm. Dr. Cemalettin Or'un kıymetli çalışması, hepimiz için bir örnek olacak derecede yüksektir. Devamını ve memleketin her köşesinde böyle bilgi esası ile kurulmuş yardım teşkilatının, müesseselerinin çoğalmasını dilerim. 10.7.1938

Ankara Numune Hastanesi Operatörü
Dr. Nimet Taşkiran

+ Dr. Cemalettin Or'un kıymetli ve bilgili eli ile çok güzel işleyen Etimesgut Sıhhat Teşkilatını derin bir hayranlıkla ziyaret ederken memleketimizin her köyünde bir Etimesgut görmeyi bütün kalbimle diliyorum. 10.7.1938

Tezer Taşkiran (*)

+ Bütün dileğim Türkiye'mizin her tarafının Etimesgut Sıhhat Teşkilatı gibi ve aynı zamanda onun faal şahsiyeti Dr. Cemalettin Or kadar çalışkan bir uzva malik olmasıdır. 10.7.1938

Ankara Numune Hastanesi Dahiliye Uzmanı
Dr. İzzet Kantemir (**)

+ Gördüklerimden büyük zevk ve iftihar duydum; başarılar dilerim. 23.11.1946

General Naci Tınaz
(Milli Müdafaa Bakanlarından)

(*) Ankara Kız Lisesi Direktörlüğü ve Milletvekili görevlerinde bulundu.

(**) Ankara Ü. Tıp Fakültesi Farmakoloji Kürsüsü Prof. Başkanı da oldu.

+ Eti Mesud Sıhhat Merkezi hakkında yıllardan beri haberler duyuyordum. Bunlar benim üzerimde inanılmaz bir rüya tesirini yapıyordu. İlk fırsatta oraya gitmek, hakikatı gözümle görmek ve Dr. Cemalettin ile tanışmak için hasret hissediyordum. Nihayet geldim, gördüm. İçim açıldı. Yarınki Türkiye'nin bir parçasını görmüş gibi sevindim. Buradan kuvvetlenmiş ümitlerle ayrılıyorum. 9 Haziran 1943

Vatan Gazetesi Başmuharriri
Ahmet Emin Yalman (*)

+ Sıhhat Merkezini gezdim, mesai şeklini çok güzel buldum. Bütün köylülerimizin sağlıklarının temini bu verimli teşekkülün tevsi ve umumi bir şekilde tatbiki ile mümkündür. Bunun tahakkukunu görmek her münevver için, bilhassa doktorlar için bir idealdir. Meslektaşım Bay Cemalettin'i tebrik ederim. 12.10.1938

Dr. Fuat Umay
(Milletvekili ve Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı)

+ O kadar faydalı, verimli müsbet bir çalışma karşısındayım ki heyecandan gözlerim yaşlandı ve dilim tutuldu. 7.4.1940

Mebrure Aksoley
(Milletvekili, Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı,
Yardımseverler Derneği İkinci Başkanı)

+ Türkiye'de 40.000 köy varsa
40.000
— 19 Eti mesut

39.981 Eti mağmum (**)

İstedığın kadar yaz, istediğin kadar öv :

Bulmuş halaskârını burada 19 köy. 7 Nisan 1940

Behçet Kemal Çağlar
(Şair ve Milletvekili)

(*) Yukarıdaki yıllarda Vatan Gazetesi'nin sahibi ve başyazarı olan Ahmet Emin Yalman (1888 - 1973), demokrasi tarihimizde çok önemli etkinlikte bulunmuş, uluslararası ünlü bir gazeteci-yazardır. A. E. Yalman «Etimesgut Sıhhat Merkezi» ne büyük ilgi gösterdi; Merkezi 1943 yılında iki kez, 1950 yılında da bir kez ziyaret etti ve çok olumlu izlenimlerini Vatan gazetesinde yazdı. 21.6.1943 tarihindeki, ziyaretini «Etimesut'ta neler öğrendim?» başlığıyla yayınladı (11). 19.1.1950 Tarihinde, Chicago Daily News muhabiri dostu Mr. Robinson ile ziyaretini gerçekleştirdi ve Vatan gazetesinde, Dr. Cemalettin Or'u, sağlık alanında örnek hizmetler veren, bir uygarlık «Akıncısı» olarak nitelendirdi (12).

(**) Mağmum = Kederli, tasalı, küskün.

+ Eti mesut sıhhat merkezini gezdim. Başında Dr. Cemalettin gibi mesleğin esrarına vakıf olmuş bir Türk çocuğundan zaten bu muvaffakiyet beklenirdi. MESAİDEKİ İNTİZAM, MÜESSESENİN FAALİYETİ BİHAKKIN ŞAYANI ŞÜKRANDIR. Büyüklerimizin bu Sıhhat Yurdunu gezerek mümasillerini güzel yurdumuzun her tarafına teşmil etmelerini dilerim. Bu teşkilattır ki Türk'ün sıhhi durumunu emniyete alacaktır. 1.5.1940

Prof. Dr. Server Kâmil Tokgöz

(Refik Saydam Merkez Hıfzısıhha Enst. İkinci Direktörü)

Dr. Vefik Vassaf Akan

(Hıfzısıhha Enstitüsü Bakteriyoloji Şubesi Şef Muavini) (*)

Dr. Tahsin Berkin

(Hıfzısıhha Enst. Bakteriyoloji Şubesi Mütihazsası)

Kimyager Necmettin Güleç

(Hıfzısıhha Enst. Kimya Şubesi Şefi)

Dr. Mahmut Sabit Akalın

(Hıfzısıhha Okulu Direktörü)

Dr. Feridun Nafiz Uzluk

(Hıfzısıhha Enst. Çiçek Aşısı Uzmanı) (**)

Dr. Ali Mustafa Menteşoğlu

(Hıfzısıhha Enst. Serum Şubesi Uzmanı)

Dr. Abdülkadir Çilesiz

(Hıfzısıhha Enst. Kuduz Uzmanı)

+ Medeni halkçılığın başlangıç mevkifi hiç şüphe yok ki Sıhhat merkezleridir. Biz bu —Eti Mes'ut— birinci sıhhat merkezi emsalinin, memleketimizin her tarafında görülmesini, mesleğinin aşığı, kıymetli Müdür Cemalettin Or'un bu husustaki bütün teennilerinin, bütün memleket için tahakkuk etmesini candan dileriz. 3.5.1940

Dr. Kâmile Aygün

(Ankara Numune Hastanesi Patoloji Uzmanı) (***)

Diş Hekimi Muammer Develi (Milletvekili)

Salise Abanozoğlu (Milletvekili)

Mebrure Gürleyek (Milletvekili)

Belkız Baykan (Milletvekili)

Emrullah Berksan (Milletvekili)

Hacer Diker (Milletvekili)

Rauf Baykan (Osmanlı Bankası İkinci Direktörü)

Azize Taşkın (İktisat Vekâleti Teftiş Kurulu Şefi)

+ 19 Köyün kalbi bu kadar sağlam oldukça Etimesgut sızlıklarındaki eski saz benizli vatandaşlarımızın yüzlerine daima kan gelecektir. Gönül isterdi ki, bütün köylerimiz böyle sağlam kalplere malik olarak mesut olsunlar. Tevekkeli değil Atatürk buraya Etimesgut adını vermiş. 20 Haziran 1945

Mümtaz Faik Fenik
(Gazeteci - Yazar)

+ Etimesgut Numune Sağlık Merkezini nazari olarak çoktan bildim; ancak bugün ziyaret kısmet oldu. Bu müessese yurt için ne kadar kıymetli bir numune ise, ona hayatını bağlamış olan Direktörü sayın Dr. Cemalettin Or da meslektaşları için o kadar değerli bir örnektir; var olsun.

Bu Sağlık Merkezini ziyaret ederken, Rahmetli Dr. Refik Saydam'ı yâdetmemek mümkün mü? 30 Ekim 1947

Ali Rana Tarhan
(Milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu Başkanı)
(Gümrük ve İnhisarlar Vekili olarak da görev yaptı)

+ Medeniyet yolunun maddi ve manevi her istikametinde bir gün biraz daha kuvvetli adımlarla ilerleyebilmemizin ilk şartı köylümüzün sağlığıdır. Bu şartın gerçekleşmesine canla başla uğraşan bu müesseseyi gezerken içim hem iftihar, hem de hüznle doldu. İftihar ettim, çünkü müessese cidden emsalsiz bir değerdir; hüznü duydum, çünkü aziz yurdumun bu değerinde müesseselerine ne kadar muhtaç olduğunu ve kim bilir daha ne kadar seneler bu çeşit müesseselerin hasretini çekeceğini düşündüm, fakat ümitsiz değilim, zira şu gördüğüm eser başlıbaşına büyük bir ümit kaynağıdır.

Müessesenin çok bilgili, meslek ve memleket aşkı ile dolu kıymetli Başhekim Cemalettin Or'u şükran ve hürmet ile selamlarım.

Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı
(İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Profesör)

(*) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Kürsüsünün ilk Prof. Başkanı olarak görev yaptı.

(**) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Kürsüsünün ilk Prof. Başkanı olarak görev yaptı.

(***) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Histoloji Kürsüsünün ilk Prof. Başkanı olarak görev yaptı.

+ Uzun bir vatan ayrılığından dönüşte, ilk gördüğüm bu sağlık müessesesi bana Amerikan köy bakımevlerini hatırlattı. Temiz ve sistemli bir çalışmanın eserini gördüm ve sevindim. Bu müesseseye bağlı kalmış, derin bir ferağatı nefis ile çalışan modern köy hekimi Cemalettin Or'u tebrik eder ve kıymetli zamanlarının bir kısmını bu müesseseyi bana göstermek için ayırdıkları için teşekkür ederim, muvaffakiyet dilerim. 14.10.1947

Dr. Etem Vassaf

+ Etimesgut sağlık evini gezdim. Kıymetli Direktörünün bu evin mesai ve faaliyeti hakkındaki izahatını dikkatle dinledim. Vardığım kanaat şudur ki bu memlekette her şey, hatta Avrupa ve Amerika'daki emsalinden aşağı kalmamak suretiyle yapılabilir. Yeter ki işi ehline verelim ve yapılan işler hakkında anlayışlı olalım. Çok değerli Müdür Dr. Cemalettin beyi bize bir örnek yarattığından dolayı tebrik eder ve bütün teşkilata bir örnek olmasını temenni eylerim. 11.10.1950

Dr. Ekrem Hayri Üstündağ
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

+ Etimesgut Sıhhat Merkezini Alayımın Ankara'ya geçerken ziyaret etmek fırsatını buldum. Yurdun bu bölgesinde kurulmuş olan bu çok faydeli müessesenin tekmil yurtda kurulmasını dilerken bu çok muntazam ve temiz müessesenin başındaki tabip ve mütehassıs Cemalettin'e bize gösterdiği alâkadan dolayı derin teşekkürlerimi sunarım. 29.9.1938

8. Topçu Alayı Komutan Vekili Kurmay Yarbay
İsmail Hakkı Tunaboylu (*)

Etimesgut Sıhhat Merkezini ziyaret eden yabancıların izlenimleri

Etimesgut Sıhhat Merkezi ve Dr. Cemalettin Or, Türkiye'deki yabancı ünlü hekimlerden ve büyükelçilerden de takdirler topladı. Bu değerlendirmelerin birkaçı Türkçeye çevrilmiş olarak aşağıdadır.

+ Dr. Cemalettin Or'a yaptığı çalışmaya ateşli takdirlerle.

22 Aralık 1936

G.V.A. Mac Murray
Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi

(*) İsmail Hakkı Tunaboylu, Orgeneral rütbesiyle, Genelkurmay Başkanı olarak da görev yaptı.

+ Bu, köy halkının mutluluğu için çalışan bir merkezdir. Dr. Or'un deneyimi ve güçlü isteği ile çalışmasının büyük bir başarı ile taçlanacağına eminim.

20 Ağustos 1937

C. Pan

Nanking, Çin

+ İlginç olan bir kırsal topluluğun hijyeninin iyileştirilmesi için, Türk hükümeti, hıfzısıhha hekimleri ve özellikle Dr. Cemalettin tarafından sarfedilen büyük çalışmayı yerinde büyük bir zevkle gördüm.

Etimesgut, 11 Ekim 1937

E. Brumpt

Paris Tıp Fakültesi Profesörlerinden ve Tıp Akademisi Üyesi

+ Sizi örnek çalışmanızdan dolayı tebrik ederim. Çalışmanızın memleketimiz için büyük önemi olacaktır. Çok yakında bütün illerde, bu mükemmel kuruluşun benzerinin görülmesi temenni olunur.

3.2.1940

Prof. Dr. Albert Ekstein

Ankara Numune Hastanesi Çocuk Hastalıkları
Kliniği Şefi

+ Bize her şeyin gösterilmesinden doğan şükranla.

7.4.1940

Elisabeth H. Rowntree

İngiliz Friend Society Mümessili

+ Bütün Ortadoğu'yu dolaştıktan sonra, Türkiye'nin ortasında böyle bir gerçek Sıhhat vahasına rastlamak gerçek bir zevktir. Çalışma iyi planlanmış ve yönetilmiştir. Ziyaretimin tatlı anılarını taşıyacağım.

20 Haziran 1943

Leon Fox

Amerika Birleşik Devletleri Ordusundan Tümgeneral
Tifüs Komisyonu Başkanı

+ Etimesgut Sıhhat Merkezinin çalışmasını ve çok mükemmel organizasyonunu büyük bir ilgi ile gördüm. Bay Dr. Cemalettin Or'un bu hususta verdiği dikkate değer açıklamalara özellikle teşekkür ederim.

13.10.1943

Dr. Otto Otzen

+ Birçok ülkelerde uzun yıllar deneyimler kazanmış bir gazeteci olarak Dr. Or'un çalışmasından derinden etkilendim ve inun bütün yaptıklarının öyküsünü kaydetmek isterim.

I. Smith

(Parade Dergisi)

+ Dünyanın birçok yerlerine örnek olabilecek olan bu hijyen merkezini büyük bir ilgi ile inceledik. Böyle bir toplumsal görevi başarıları tebrik ederiz. Bütün hayranlığım.

26 Mart 1938

Hélène Pittard

+ Bu Sağlık Merkezi'nde Dr. Cemalettin'in çalışmasını görerek çok ilgilendim. O, bu çalışmasında şayanı dikkat biçimde iyi sonuçlar elde edildiğini söyledi. Bir yabancı sıfatıyla kuruma büyük takdir duygusu taşıyorum. Bu, yüreğinde kendi halkının iyiliğini isteyen her ülke, her hükümet için kabul edilmesi mutlak olarak gereken bir keyfiyettir.

Dr. Cemalettin'e ve çalışma arkadaşlarına, hizmetlerinde üstün başarılar dilerim.

P. A.

Hindistan Hıfzısıhha Enstitüsünde
Sağlık Mühendisliği Profesörü
Kalküta - Hindistan

+ Etimesgut Sıhhat Merkezi'nin çok ilginç çalışmasını ve Amerika Birleşik Devletleri'nden tanıdığım Dr. Or'u tekrar görmek benim için bir zevk oldu. Bu başarılı uygulamanın, Türkiye'nin gelecekteki mutluluğunda büyük etkisi vardır. Başarısının devamı için en dileklerle.

29.11.1938

Rockefeller Vakfı'ndan

A. J. Varren

+ Dr. Or yalnız Türkiye'de değil, dünyanın her tarafındaki köy hıfzısıhhası davasını çözüm yolundadır. Zeka ile uygulanan şevk ve heyecan kendisini sonuca ulaştıracaktır.

14.12.1938

Dünya Basınından

Agnes Baron

(U.S.A. California)

+ En büyük takdirlerimle.

28 Kasım 1939

Louise Morgan

(İngiltere Sefareti Müsteşarının Eşi)

+ Bu klinik tarafından Etimesgut bucağına verilen gösterişli ve kapsamlı çalışma karşısında hayranlık duygularıyla doluyum. Direktörüne ve çalışma arkadaşlarına tam başarılar diliyorum.

28.7.1940

Dortti B. Driffield

Erzincin Felaketzedelerine Türk-İngiliz
Yardım Kurulu'ndan

+ Türkiye'yi ziyaret eden bir gazeteci sıfatıyla Türkiye'nin ve bütün insanlığın iyiliği için bu kadar yüce fikirlerin uygulamaya konulan bu merkezde gördüğüm ve işittiğim bu denli çok yüce düşüncelerden dolayı, çok duygulandım. Böylesi etkili bir örneğin resmini, ülkemdeki ilgililere göstermek üzere beraberimde götürüyorum. Halkın mutluluğunu arttırmak ve sağlığını yararlandırmak için harcanan bu emeklerin başarı ile taçlanması en içten dileğimdir. Özgürlük arkadaşlarımızı ve güçlü müttefikimizi tanımakla övünüyoruz.

5.1.1944

A. Hammerl

+ Böyle bir yaratıcı çalışma yerini görmekten mutluluk duydum ve özellikle sağlıklı bir ulus yaratmak için gerekli yeni düşüncelere, genç kadınların daha iyi uyduklarını duymakla sevindim. En büyük başarısının, bütün Türkiye'ye örnek olmasını dilediğim bu merkeze ait olmasını isterim.

21.1.1944

Irene Ward

(Avam Kamarası - Londra)

+ Bu kadar etkili biçimde ve bu denli şevk ve fedakârlıkla burada yapmakta olduğunuz görkemli çalışmayı Amerikada arkadaşlarınız ve eski meslektaşlarınız görebilmiş olsalardı, kalpleri övünçle çarpardı. Şunu söyleyebilirim : Bu muazzam bir iştir ve büyük iş başarmak için büyük adam ister. Samimiyetle.

Mayıs 1944

Marian A. Nasser

Ankara Koleji Öğretmeni

+ Türkiye'deki yolculuğumun sonunda Hükümet merkezinde ziyaret ettiğim, bilim kurumları ve bu arada halk sağlığı bakımından çok büyük bir önemi olan Sıhhat Merkezini tanımaktan büyük bir sevinç duymaktayım. Kurumun değerli yöneticisi ile görevlilerine gelecek için de en üstün başarıları diliyorum. Kurumda bana gösterilen iyi karşılığı, daima güzel bir anı olarak saklayacağım.

10.5.1944

Profesör Dr. G. Rose

Robert Koch Enstitüsü Müdür Muavini

+ Wren'in mezarının kitabesini anımsadım : «O'nun anıtını görmek istiyorsanız, etrafa bakınız». Bugün bir «Sağlık Anıtı»nı görmek nimetine erdim. Bu anıtı yalnız bu ülkenin değil, bütün ülkelerin pek çok binlerinin görmesini diliyorum. Dr. Cemalettin Or gibi bir meslektaşını tanımış olmakla onur duymaktayım, görkemli çalışmanın uzun süre devamını içtenlikle diliyorum.

30.5.1944

W.C.W. Nixon M.D.

Londra

+ Başarılı modern bir toplumun temel taşı, vatandaşlarının sıhhatinin sağlamlığıdır. Dünyanın her alanında kabul ettiği tek bir dava vardır ki o da kendi özel sosyal grubuna, halk sağlığındaki yeni olanın ilerlemeleri uygulamasıdır. İnsan burada Etimesgut'ta, dünyanın özel bir bölgesinde —Ortadoğu'da— bir öncü ile karşılaşır; o, görüş genişliğiyle, toplumuna karşı duyduğu kardeşlik duygusuyla ve el emeğiyle komşu ülkelerin izlemesi ve beğenmesi gereken ve öyle olacağını umduğumuz bir örneğe, —bu dünya bölgesi için bir model— küçük bir mücevhere sahiptir.

8.8.1944

Binbaşı Dr. Edward S. Murray

Amerika Birleşik Devletleri Ordusu

Tifüs Komisyonu Üyelerinden

+ Bu, Etimesgut'ta mutlu bir günün sonunda bir anıdır. Bir Harvardlı arkadaşla birlikte bu büyük ülkeyi ziyaret ettik. (...) Bu sağlık merkezi modelini beğendim. Bunun Türk hekimliğine bir esin kaynağı olacağına eminim.

John Gordon

Epidemiyoloji Profesörü

+ Mükemmel refakatçılığınız için bir başka Harwardlıdan tebrikler.

Kath Alida Thomas
Halk Sağlığı Okulu
Harward Üniversitesi
Minnesota Üniversitesi

Etimesgut Sağlık Merkezi'nin geleceğe etkisi

Türkiye'de bir toplumsal hekimlik önderi olan Prof. Dr. Nusret H. Fişek (1914 - 1990), Dr. Cemalettin Or'un Etimesgut'a ve çevresindeki köylere sağlık hizmeti vermek için, geliştirdiği kırsal bölge örnek sağlık merkezini, gerçekten başarılı bir uygulama olarak değerlendirmiştir (3). Nitekim Prof. Dr. Fişek, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Enstitüsü'nün yöneticiliğini yaptığı sürece, adı geçen merkezi enstitüye bağlı bir uygulama yeri olarak, çok yakından izledi ve merkezin çalışmalarına bilinçli bir özen gösterdi.

Ülkemizde sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi, 5 Ocak 1961 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen, 224 sayılı «Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun» ile gerçekleşti. Bu yasanın mimarı Prof. Dr. Nusret Fişek'tir. Prof. Dr. Fişek, söz konusu yasanın başarısını temelde, «birinci basamak» olarak nitelendirdiği «Sağlık Ocaklarının» çok yararlı biçimde yapılmış olmasına bağlamaktadır (10).

Prof. Dr. N. Fişek, 2 Nisan 1981 tarihli yazısında (2) şöyle diyor :

«(...) bu ülkede elli yıldır, hasta olan herkese sağlık hizmeti götürme amacı gerçekleştirilememiştir. O halde sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde ve sunuluşunda bir hata olduğunu kabul etme ve bir çözüm bulma zorunluğu vardır. Çözüm Dr. Cemalettin Or'un uyguladığı ve Atatürk'ün övdüğü sistemi yaymaktır. 1946 Yılında Sağlık Bakanlığı teknokratları bunu önermişler ise de, hazırlanan proje kâğıt üzerinde kalmıştır. 1961 yılında kabul edilen sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kanunu da aynı çizgide yapılan bir atılım, Atatürk'ün izinde bir devrimdir. Devrimdir, çünkü sağlık hizmetinin büyük ölçüde, devlet hizmetine dönüşmesini, hekimin bireyciliği bırakmasını ve bir ekip içinde çalışan kamu hizmetlisi olmasını öngörmektedir» (2).

Dr. Cemalettin Or'un başhekimliği döneminde, «Etimesgut Sıhhat Merkezi», 224 sayılı sosyalizasyon yasasının kabulünden yaklaşık yirmi dört yıl önce gerçekleştirilmiş, birinci basamak hizmetlerinin yani sağlık ocaklarının çok başarılı bir öncüsüdür.

ÖZET

Dr. Mehmet Cemalettin Or'un 1937 yılından itibaren on beş yıl süren başhekimliğinde sağlık alanında hizmet veren «Etimesgut Sıhhat Merkezi», Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı, İsmet İnönü'nün Başbakanlığı ve Dr. Refik Saydam'ın Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı döneminde hizmete girdi ve Cumhuriyet döneminin, uluslararası düzeyde örnek alınmaya değerinde başarılı ilk sağlık merkezi (Sağlık Ocağı) oldu.

Anahtar Kelimeler : Hekim M. Cemalettin Or, Etimesgut Sıhhat Merkezi, Halk Sağlığı.

RÉSUMÉ

Dr. Mehmet Cemalettin Or
Un Médecin Sociale Précurseur En Turquie

Le Centre Sanitaire d'Etimesgut qui a été entré au service public sous la direction de Dr. Mehmet Cemalettin Or (1898 - 1954), spécialiste en hygiène, pendant dix-cinq ans (depuis 1937), au temps du Président Atatürk, Premier Ministre İsmet İnönü ve Ministre de la Santé Publique et L'Aide Sociale Dr. Refik Saydam.

Ce Centre Sanitaire a été une constitution exemplaire et a été

apprécié par plusieurs hommes d'état particulièrement par Le Président Atatürk et par plusieurs médecins.

Les mots clés : Le Médecin M. Cemalettin Or, Le Centre Sanitaire d'Etimesgut, la santé publique.

SUMMARY

Dr. Mehmet Cemalettin Or
A Pioneer of the Public Health in Turkey

«Etimesgut Health Center» which started to serve in the field of Public Health in 1937 under the supervision of late Dr. Mehmet Cemalettin Or, for fifteen years in the time when Mustafa Kemal Atatürk was the president of Turkey, İsmet İnönü as prime minister and Dr. Refik Saydam as the Minister of Health and Social Welfare.

This center immediately became internationally famous as an example of a model health center (later as a health clinic).

Key Words : M. Cemalettin Or M.D., Etimesgut Health Center, Public Health.

Açık Teşekkür

Bu yazının oluşmasında, gerekli bilgi ve belgeleri vermek suretiyle, değerli yardımlarda bulunan sayın Prof. Dr. Nur Or'a teşekkürlerimi saygıyla sunarım.

Dr. Mehmet Cemil Uğurlu

KAYNAKLAR

1. Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. Milliyet yayını. Cilt 8. Milliyet Gazetecilik A.Ş. İstanbul, s. 3867, 1992
2. Fişek Nusret H : Atatürkçülük ve Sağlık Politikamız. Cumhuriyet Gazetesi, s. 2, 2 Nisan 1981.
3. Fişek Nusret H : Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinde Sağlık Politikaları. Toplum ve Hekim. Sayı 48, s. 2, 3, 4, Aralık 1991
4. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Enstitüsü : Etimesgut Sağlık Bölgesinin 1967-68-69 Yılları Faaliyet Raporu. Hacettepe Üniversitesi Basımevi, s. 9, 10,11, Ankara, 1970
5. Or Mehmet Cemalettin : Etimesgut Sıhhat Merkezi'ni ziyaretçi defteri (Ziyaretçilerin el yazılı izlenimleri).
6. Or Mehmet Cemalettin : Etimesgut Sıhhat Merkezi (1937-1944) (Daktilo ile yazılmış notları).
7. Or Cemalettin : Uyuşturucu Maddeler Rehberi. Zarafet Basımevi, İstanbul, 1954.
8. Or Nur : 23 Ağustos 1993 Tarihinde kişisel görüşme.
9. Pektaş Mustafa Necip : Kuduz hastalığı teşhis ve tedavisi, koruyucu hekimlik açısından mücadelesi. Dirim 66 (7-8), s. 292, 293, 1991.
10. Prof. Dr. Nusret Fişek ile son söyleşi (I) : Tıp Dünyası, sayı 2, s. 16, 17, 22, Mart 1991.
11. Yalman Ahmet Emin : Etimesut'ta neler gördüm? Vatan Gazetesi, s. 1, 2, 21.6.1943.
12. Yalman Ahmet Emin : Bir akıncının hikâyesi. Vatan gazetesi, s. 1,3, 19.1.1950.